

Literatura en guerra

Escriptores com Carme Montoriol, Caterina Albert, Maria Castanyer o Aurora Bertrana viuen la Guerra Civil en l'edat adulta. Cada una manté una determinada actitud davant el conflicte i amb el temps el converteix, o no, en material narratiu.

Text > GLÒRIA GRANELL

Carme Montoriol Puig (Barcelona, 1892-1966), de família empordanesa, és una escriptora amb una obra prolífica durant els anys vint i trenta en narrativa, teatre, poesia i traducció. El primer any de guerra, el 1936, publica el recull *Diumenge de juliol* i estrena *Avarícia* al Teatre Novedades de Barcelona. Com a intel·lectual, es manifesta obertament a favor de la ideologia republicana: el 1930 ingressa al Comitè Femení Pro Amnistia i el 1932 al Front Únic Esquerrista de Catalunya. Durant la guerra treballa a la Institució de les Lletres Catalanes com a secretària del president, Josep Pous i Pagès, també empordanès. El 1937 Montoriol tradueix al català la novel·la de combat *No passaran!*, d'Upton Sinclair, editada pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. S'exilia poc temps a França, i en tornar a Catalunya no torna a publicar.

Al front intel·lectual esquerrà, Carme Montoriol coincideix amb altres intel·lectuals del moment, com Aurora Bertrana (Girona, 1892 - Berga, 1974), que incorpora el component feminista en aquesta lluita republicana: el 1931 presideix el Lyceum Club de Catalunya, destinat a la formació de les dones; s'implica en la Lliga Femenina Catalana per la Pau i la Llibertat i un any més tard, el 1932, s'integra al Front Únic Femení d'ERC. El 1933 Bertrana és candidata a les eleccions per aquest partit, tot i no sortir elegida. Els anys anteriors ha viscut a Suïssa i a la Polinèsia, ha viatjat al Marroc i s'ha fet un nom com a escriptora i intel·lectual moderna a casa nostra. La guerra, però, ho estronca tot: «La dona que havia escrit *Paradisos oceànics*, *Peikea*, *L'illa perduda*, *El Marroc sensual i fanàtic*... desapareixeria amb la Guerra Civil guanyés qui guanyés.

>> Carme Montoriol. Foto: BIBLIOTECA FAGES DE CLIMENT, FIGUERES. FONS CARME MONTORIOL (CARLOS PÉREZ DE ROZAS).

Independentment de les idees i de les simpaties polítiques, l'espectacle de la humanitat nua i desbridada era prou terrible per acabar amb les il·lusions i les creences de tota una vida», escriu a la segona part de les seves memòries. Les diferències ideològiques amb el seu marit, que es posiciona amb el bàndol nacional, precipiten la separació del matrimoni. Malgrat les circumstàncies, Bertrana continua activa els primers temps de guerra: col·labora a la revista *Companya*, forma part de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, presideix el jurat del Premi Joan Crexells el 1936 i el 1937 publica la novel·la *Edelweiss*. El 1938 es veu obligada a marxar a Suïssa, on viurà la major part dels duríssims dies d'exili. Els anys següents s'implica en tasques humanitàries d'ajut als refugiats i reflexiona molt sobre els estralls que deixa la guerra en les vides i els pobles. En farà literatura, d'aquestes experiències, com fa amb tota la seva vida.

Al conte «Els gossos», inclòs dins el recull *Oviri* (1965), Bertrana descriu la fam que comporta la guerra. L'escena se situa a un poble anomenat Puigcorb, on falta farina i, per tant, pa, es mengen naps bullits i els gossos, afamats, es tornen salvatges. Les novel·les *Cendres*, *Tres presoners* i *Entre dos silencis* exploren les conseqüències de la Segona Guerra Mundial entre la població. *Entre dos silencis*

retrata, precisament, un poble en què la guerra ha matat els homes, on les dones han de conviure a conviure amb soldats alemanys. Com a autora, en aquest llibre es defineix com una «rescatadora d'ànimes que s'encarrega voluntàriament de recollir el dolor, el sofriment i l'obscur heroisme d'uns camperols d'una altra terra o possibles soldats d'una altra guerra». Bertrana relata també la seva experiència durant la Guerra Civil i l'exili al llarg de molts capítols de la segona part de les memòries, *Memòries del 1935 fins al retorn a Catalunya*, publicades pòstumament.

Caterina Albert (l'Escalà, 1869-1966) ja és una autora molt coneguda en els

anys trenta. Sota el pseudònim de Víctor Català, ha publicat grans obres, com *Drames rurals*, *Ombrívols* o *Solitud*, en una primera etapa, i altres com *Un film* o *Contrallums*, per exemple, en una segona etapa prèvia a la Guerra Civil. La guerra suposa un període de silenci que viu a casa, a l'Escalà. No tornarà a publicar fins al 1944.

La poeta Maria Castanyer (Girona, 1913 - Blanes, 2003) passa la guerra a Girona i publica tota la seva obra a partir del 1949. La seva incursió en la prosa és *Vocació de viure*, l'autobiografia en què dedica dos capítols a la guerra viscuda en una família catòlica amb membres al front.

La generació que segueix aquestes escriptores està formada per dones que viuen la guerra en la infantesa i, per tant, segurament sense prou consciència per escriure'n de forma biogràfica. Parlem de veus com Lluçietà Canyà, Maria Àngels Anglada, Margarita Colom o Montserrat Vayreda, que publicaran a partir dels anys cinquanta o molt més tard, en el cas d'Anglada o Margarita Colom. El 1934, Lluçietà Canyà escriu *L'etern femení*, un llibre prologat per Josep Maria de Sagarra que explora l'existència de les dones. L'últim capítol el dedica a l'actuació política i social de la dona, amb una clara reivindicació del seu paper, important però poc reconegut, en els

El conte «Els gossos», de Bertrana, té lloc en un poble on, com que no hi ha farina ni, per tant, pa, mengen naps bullits, i els gossos, afamats, es tornen salvatges

conflictes bèl·lics. En les disputes entre nacions, diu en referència a la Primera Guerra Mundial: «El feminisme va mostrar-se amb tota la seva ufanor. Feminisme volia dir intervenció directa de les dones en afers públics. Feminisme volia dir que les dones no es resignaven per més temps a romandre poc menys que soterrades. Feminisme volia dir que les dones estaven disposades a intervenir en tots els assumptes i, en tots ells, demostrar les seves capacitats». Així, de mica en mica, escriu, els homes «han anat veient que com més cenyida fos aquesta col·laboració i com més esperit de contemporització tinguessin, més en sortien beneficiats».

>> Aurora Bertrana.
(Foto: AUTOR DESCONEGUT).

>> Lluçietà Canyà. (Foto: L'ETERN FEMENÍ. BARCELONA: RICARD DURAN I ALSINA, 1965. FONDS DE LA BIBLIOTHECA LLUÏSA DURAN, LA BISBAL D'EMPORDÀ.)